

Obraz cizince v českých médiích

Petra Nováková

Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova
Praha

Sociologie a sociální politika

Konzultant: Mgr. Ivan Vodochodský

Práce bude obhajována v VIII. Semestru studia.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených zdrojů.

V Praze dne 20.5.2006

.....*Petra Nováková*.....

Obsah

Abstrakt.....	3
Úvod	4
Pohled na problematiku	6
Metodologie	6
Rozhovory	7
Analýza dat.....	10
Stereotypy.....	13
Sebe-identita a sociální identita	15
Média a společnost	20
Závěr.....	22
Bibliografie	24
Přílohy.....	25

Abstrakt

Tato práce se zabývá problematikou obrazů cizinců v českých médiích. Autorka přisuzuje mediálním sdělením moc konstruovat sociální realitu. Upozorňuje, že jde jen o interpretace, nikoliv o odraz objektivní reality. Média se podílejí se na formování identity jedince, která je také sociální konstrukcí, tím, že jsou zdrojem reflexe a důležitým zdrojem vědění. Výzkumná část práce je postavena na kvalitativní analýze polostrukturovaných rozhovorů s cizinci dlouhodobě žijícími v České republice. V analýze rozdělené na tři části si autorka klade otázku, jak cizinci vnímají obrazy cizinců v českých médiích. Ty respondenti vnímají převážně negativně a jako výsledek nedůsledné a povrchní práce novinářů, kteří se sami obhajují existencí společenské poptávky po skandálních a negativních informacích. Jelikož sami cítí zájem společnosti o články více informativní, stávají se spoluvůrci mediálních obrazů a svou prací obraz cizinců dotvářejí. Respondentům vadí především stereotypní a generalizující zobrazování cizinců se stejným původem. Vztahují se k němu, protože ovlivňuje jejich sociální identity, ale neinternalizují ho, jelikož se cítí odlišní od většiny členů této skupiny.

Úvod

„Sociologie - jako všechny vědy – má za cíl odhalovat skryté; činit to, může pomoci snížit na minimum symbolické násilí, které působí v sociálních vztazích a obzvláště ve vztazích mediální komunikace“

(Bourdieu 2002: 13).

Média jsou pro současnou společnost neodmyslitelným zdrojem informací o světě. Někteří v nich vidí služebníka, jiní viníka mnoha problémů. Pierre Bourdieu hovoří přímo o symbolickém násilí, kterým na nás působí zvláště televize. Badatelé zkoumající moc médií se shodují, že média ji mají, ale rozchází se v tom jaká tato moc je. Někdo vidí tuto moc nepřímo v jejich službě držitelům ekonomické a politické moci ve společnosti. Důležitý je bezpochyby jejich podíl na socializaci jedince, „na jeho včlenění do společnosti, a tím jak na formování jedince, tak na utváření podoby společnosti a vztahů, které v ní panují...“ (Burton, Jiráček 2001: 15).

Ve své bakalářské práci bych chtěla skloubit téma médií a migrace. Každé toto téma by postačilo na několik prací. Nesnažím se rozhodně plně postihnout ani jednu z těchto problematik. Připadá mi zajímavé právě jejich propojení, které bych se proto v následujících řádcích pokusila zastřešit kvalitativní sociologickou metodou. Na základě analýzy rozhovorů bych se chtěla věnovat pohledu cizinců dlouhodobě žijících v České republice na „svůj“ mediální obraz. Nebudu se věnovat analýze mediální situace ani obsahu médií. Tomu se již věnovali jiní (viz Klvačová, Bitrich 2003; Kaderka, Karhanová 2001, 2002) a není to cílem mé práce. Nicméně tyto studie se staly podnětem pro můj výzkum. Podle těchto prací je stav takový, že o

cizincích se píše v dost negativním světle¹. Nechci tento závěr ani vyvracet ani potvrzovat. Chci se podívat na věc očima aktérů - cizinců. Kladu si otázku: jak vnímají cizinci obraz cizince v českých médiích? K analýze přistupuji skrze konstruktivistický přístup. Sociální svět není podle tohoto pohledu objektivně daný, ale je neustále vytvářený v procesu sociální interakce. Média se pak spolupodílejí na konstruování této reality svými interpretacemi a nastolováním témat. Zaměřila jsem se především na způsob, jak mediální obraz aktéři reflektují a jak se podílí na formování jejich identit. K identitě také přistupuji jako sociální konstrukci, která není vnitřní vlastností, ale formou vědění o osobách. A jako „forma vědění neexistuje sama o sobě, ale musí být ustavována a reprodukována lidským jednáním“ (Szaló 2003: 9).

V první části své práce představím svůj přístup k médiím jako interpretacím. Další část, nazvanou Metodologie, věnuji sběru dat, postupům jejich analýzy a představení respondentů. V analýze se zaměřím na to, jak aktéři vnímají mediální obrazy cizinců s pomocí pojmů stereotypizace, sebe-identity a identity sociální. Popíši faktory, podle názoru respondentů, utvářející mediální obrazy, především práci novinářů a trendy v médiích. Pokusím se blíže podívat na identity aktérů jako příslušníků skupiny „cizinců“. V poslední části se zabývám pohledem respondentů na českou společnost, která média utváří a je jimi i zpětně ovlivňována.

¹ Petra Klvačová a Tomáš Bitrich se ve své práci v rámci projektu Multikulturního centra *Média a menšiny* zabývali tématickou strukturou psaní o vybraných skupinách cizinců, konkrétně o Vietnamcích, Rumunech a Ukrajincích. Z analýzy deníků a týdeníků vyplynulo, že většina článků o těchto skupinách souvisí s kriminalitou, má podobu krátké zprávy a zdrojem informací je pro ně obvykle policie. V těchto médiích pak také chybí prostor pro vyjádření samotných cizinců (Klvačová, Bitrich 2003). Petr Kaderka a Kamila Karhanová se věnovali analýze jazykových prostředků a textových postupů utvářející mediální obraz cizinců. Problematické vidí uvádění cizí etnické příslušnosti, což sugeruje vysvětlení. Zmiňují jev nazvaný „titulková xenofobie“, „tj. uvádění národnosti či etnické příslušnosti jako podstatného atributu pachatele či oběti i tam, kde to není podstatné“ (Kaderka, Karhanová 2001; 4). Upozorňují, že zpravodajství je konstrukcí reality a měli bychom k němu tak přistupovat (Kaderka, Karhanová 2002).

Pohled na problematiku

Nejprve se zastavím u fenoménu médií. Žijeme ve věku, kdy masová komunikace hraje důležitou roli. Informace a symbolické obsahy jsou sdělovány široké veřejnosti prostředky, jako jsou nejen televize, tisk, rozhlas, hudební nosiče, internet, výpočetní technika, ale i plastické a obrazové výtvary (Velký sociologický slovník 1996). Média spoluvytvářejí společnost a kulturu a zároveň jsou i jejich důsledkem. Tím, že vytváří rámec pro vidění světa, kumulují v sobě velkou moc. Jak silný vliv mají média na jedince je předmětem mnoha výzkumů.

Důležitým aspektem je pro mne fakt, že „veškerá mediovaná sdělení jsou interpretace“ (Burton 2001: 14) vytvořené novináři. Ti vybírají, co je podstatné, hodné diskuse, problematické či významné. Nejsou tedy čistým objektivním odrazem reality, ale jen **interpretací**, konstrukcí reality. Myslím, že na tuto skutečnost je nutné stále upozorňovat a to by mělo být také „poselstvím“ této práce. Média ukazují jen jeden rámec pro vidění světa. Člověk by měl více reflektovat tato omezení a vytvářet si vlastní postoj, především na základě jiných zdrojů (např. osobní zkušenosti).

Metodologie

Výzkumná část práce je založena na **kvalitativní analýze polostrukturovaných rozhovorů**. Při sběru dat a jejich následné analýze jsem postupovala podle praktik „grounded theory“ (Strauss, Corbinová 1999). Nesnažím se však o vytvoření teorie, která by vypovídala o zkoumaném jevu. Reálným cílem je pro mě popis problému na základě výpovědí mých respondentů. Základem výzkumné práce je vymezení výzkumného problému a stanovení výzkumné otázky, která pomůže výzkum zahájit a která určí jeho směr. Položila jsem si otázku: Jaký je názor cizinců na obrazy cizinců v českých médiích? V průběhu sběru dat a současného kódování, jsem

otázku modifikovala a zaměřila se více na to, jak tento obraz vypravěči vnímají. Při analýze jsem postupovala otevřeným kódováním, při kterém jsem údaje rozebrala, konceptualizovala a nově složila (Strauss, Corbinová 1999: 39). Jednotlivým odstavcům jsem přidělovala kategorie a tím seskupovala podobné jevy a události. Axiálním kódováním jsem následně tyto kategorie spojovala do nových vztahů dle podmínek kontextu, jednání a interakce. Při analýze jsem kombinovala práci s programem Atlas.ti a klasickou metodu s papírem a nůžkami.

Jsem si samozřejmě vědoma všech omezení vyplývajících jak z výběru respondentů, tak z metody samotné, která nevede k závěrům, jež lze generalizovat na celou skupinu cizinců. Což je cena za „schopnost kvalitativního výzkumu nalézt i neočekávané pravidelnosti ve struktuře dat“ (Disman 2002: 289).

Rozhovory

Získávání respondentů byl poměrně oříšek. A to ze dvou důvodů. Prvním důvodem je zkušenost s rozhovory v rámci praktika kvalitativního výzkumu s cizinci, kteří se účastní projektu Legální migrace². Podílela jsem se vytváření scénáře rozhovorů, které byly zaměřeny na šest tématických okruhů, z nichž jedním byla média. Po pořízení a analýze těchto rozhovorů jsem si ujasnila svůj výzkumný záměr a výběr respondentů. Zjistila jsem, že nemohu předpokládat, že každý cizinec sleduje pravidelně média či se o ně nějakým způsobem zajímá. V tom případě by rozhovory nebyly relevantní.

² Projekt „Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ či jinak „Legální migrace – otevřená šance“ je akcí Ministerstva práce a sociálních věcí. Vychází z usnesení vlády z roku 2001 a zatím se nachází v pětiletém zkušebním období. Jeho cílem je podle ministerstva přilákat do České republiky odborníky z Bulharska, Chorvatska, Kazachstánu a od října 2004 také z Běloruska a Moldavska a čerstvé absolventy českých vysokých škol ze všech zemí. Projekt zkracuje dobu nutnou k vydání trvalého pobytu na dva a půl roku.

Hledala jsem tedy respondenty, kteří jsou schopní a ochotní vyprávět o mediálním obrazu cizinců.

Druhým důvodem obtížnosti naplnění vzorku byl fakt, že v České republice je počet takovýchto osob omezený a můj přístup k nim ještě více. Bylo proto obtížné shromáždit dostatečný vzorek.

Provedla jsem **pět rozhovorů s cizinci dlouhodobě žijícími v České republice**. Po obeznámení s literaturou a projekty různých sdružení jsem kontaktovala především Multikulturní centrum, které vedlo projekt Média a menšiny. Kontaktovala jsem autory příspěvků do publikace *(Ne)čitelní cizinci*. Dalším zdrojem respondentů byla televize, především diskusní pořady České televize. Snažila jsem také kontaktovat jiná sdružení (Člověk v tísni, Slovo 21), od kterých jsem získala kontakty na další potenciální respondenty. Postupně se tyto kontakty opakovaly. Vzhledem k podmínkám a omezením naplňování vzorku nebyl vzorek naplněn tak, jak bych si představovala. Abych dosáhla větší teoretické saturace doplnila jsem ho třemi rozhovory s účastníky projektu Legální migrace.

Snažila jsem se v rámci možností o vyváženost vzorku z hlediska poměru mužů a žen. Také jsem chtěla zahrnout cizince s původem ze západních i východních zemí. Jsem si vědoma toho, že skupina respondentů je specifická. Šlo mi o to získat fundovanější názory na věc, což je spojeno s určitými socioekonomickými charakteristikami, především vzděláním. Moji respondenti jsou všichni vysokoškolsky vzdělaní příslušníci střední třídy. Základní vzorek tvoří tři muži a dvě ženy. Jsou v něm dva respondenti z Ukrajiny, což ospravedlňuji vysokým procentem Ukrajinců v České republice. Mimo jedné respondentky všichni souhlasili se zveřejněním svého jména. V analýze používám jen křestní jména respondentů³. Většina respondentů se pohybuje na mediálním poli a utváří tak podobu médií zevnitř. Erik je americký novinář vydávající internetový deník v angličtině. Peter pochází z Německa a koordinuje vydávání romského časopisu. V analýze jsem použila také e-mail, který mi Peter poslal po našem setkání. Oleksa je

³ V příloze čtenář najde podrobnější údaje o respondentech.

redaktorem časopisu pro ukrajinskou komunitu. Yana, také Ukrajinka, je socioložka. Nepohybuje se přímo ve sféře médií, ale je autorkou příspěvků na téma cizinci a média a shodou okolností je také účastnicí projektu Legální migrace. A konečně Vedrana, jež si nepřála uvést svou pravou identitu, pracuje v rozhlasu a pochází ze země bývalé Jugoslávie. Tam, kde v analýze bude rozlišení skupin respondentů významné, budu tuto skupinu označovat jako „publicisté“. Rozhovory jsem provedla osobně podle předem připraveného scénáře, který procházel v průběhu pořizování rozhovorů drobnými úpravami. Pořídila jsem následně úplné přepisy rozhovorů podle nahrávek z diktafonu.

Rozhovory s účastníky projektu Legální migrace byly provedeny mnou a dalšími studenty sociologie v rámci kursu Praktika kvalitativního výzkumu v roce 2005. Snažila jsem se vybrat rozhovory s respondenty, kteří mají charakteristiky nejčastěji se vyskytující v této skupině. Většina ze šesti respondentů v projektu pochází z Bulharska, je bezdětná, vysokoškolsky vzdělaná a je jim něco málo přes třicet let. Ve výsledku je tak v celém vzorku více cizinců z východních zemí než ze západních. Z projektu jsem použila rozhovory s dvěma muži a jednou ženou, kteří mají podobný a nejčastěji se vyskytující profil. Todor pochází, stejně jako ostatní, z Bulharska, je svobodný a pracuje na vedoucí pozici ve stavební firmě. Živko, rovněž svobodný, je auditorem a v Čechách studoval na vysoké škole. A nakonec Naďa, která pracuje v reklamní agentuře a je také svobodná. K dispozici jsem měla úplné a anonymizované přepisy rozhovorů. Rozhovory byly vedeny dle předem připraveného scénáře s otázkami pro šest dílčích témat (důvody příchodu, každodenní život v ČR, sociální vazby, média, integrace a závěrečné hodnocení projektu). V rámci problematiky médií, jsme zjišťovali, zda respondenti sledují média, případně která a proč, a jak hodnotí informování o projektu a o cizincích samotných. Ačkoliv byly rozhovory pořizeny v různých kontextech, dovoluji si respondenty klást na roveň s ohledem na jejich socioekonomické charakteristiky a na to, že ve spojitosti s médii vypovídají o

podobných jevech. Všichni respondenti jsou vysokoškolsky vzdělaní, profesně úspěšní lidé, žijící delší dobu v České republice.

Analýza dat

Hledám zde odpověď na otázku: **Jak cizinci vnímají obraz cizinců v českých médiích?** Při analýze se vynořil určitý pohled respondentů, který se více méně shodoval. Byli si vědomi určitých nedostatků a specifík zobrazování cizinců v médiích. Někteří pojmenovali trendy, které do značné míry utvářejí obsah medií. Peter hovoří o **ikonizaci**, kdy jsou obrazy vytvářené symboly (ikonami), které mají příjemci především rychle a zjednodušeně prezentovat příslušníka nějaké skupiny. Takto jsou produkovány a rozšiřovány stereotypy ve společnosti. K tomuto jevu se ale vrátím podrobněji. Dalším trendem, který Oleksa nazval **bulvarizací**, je zájem společnosti o různá „story“. A to nejen ve spojitosti s cizinci. Všeobecně je podle nich ve společnosti poptávka po skandálních, emotivních a negativních informacích. Možná o tom vypovídá nejčtenější denní tiskovina, bulvární deník Blesk. Na druhé straně argumentem tvůrců zpráv je poptávka po tomto typu informací, což podle respondentů není správný přístup. V takovémto začarovaném kruhu se pak těžko prosazují pozitivní články o cizincích, kteří „tady už něco dokázali, třeba udělali podnik nebo udělali prostě nějakou pozitivní věc“ (Oleksa). Respondenti ale cítí, že by zájem o „pozitivnější“ a informativní články o cizincích a zemích jejich původu byl. Jako příklad uváděla Yana s Oleksou oranžovou revoluci na Ukrajině.

Třeba když jsme měli novou premiérku, tak jsem si koupila snad pět deníků a vždycky na titulní stránce byla obrovská fotka Julie Tymošenkové, což mě se zdálo hodně zajímavý a bylo mi příjemný tady v Čechách něco podobného pozorovat. (Yana)

Přesto je stále více negativních článků. A ty pozitivního ražení nejsou často kvalitně zpracované. **Práce novinářů** sklidila mnoho kritiky. Respondenti si uvědomují, že česká společnost si ještě zvyká na komunikaci s cizinci a na řešení jejich problémů. To je důsledek izolace v období komunistického režimu a dodnes přetrvávajícího velmi nízkého procenta cizinců v České republice⁴. Stejně tak si na komunikaci s cizinci a informování o cizinecké problematice musí zvykat novináři. Respondenti si jsou vědomi náročnosti novinářské práce a udržení dostatečného nadhledu. Novinář je jen člověk, který se pohybuje v určitých sociálních sítích a je zatížen nějakými názory a pohledem na svět. Pierre Bourdieu hovoří a „brýlích“, „přes něž některé věci vidí, a jiné ne, a ty, které vidí, vidí určitým způsobem“ (Bourdieu 2002: 15). Konstruují tak to, o čem společnost má mluvit, co má považovat za problém. „Mohou přispívat k vytvoření události tím, že vypíchnou fakt (zavraždění jednoho mladého Francouze jiným mladým Francouzem, ale „afrického původu“) a pak kritizují ty, kteří přilévají olej do ohně...“ (ibid.: 61). Cizinecká problematika je delikátní a není jednoduchá, a proto je jí podle respondentů třeba věnovat větší péči. Jejich kritika na hlavy novinářů padá zejména ve špatném využívání zdrojů. Obvyklým zdrojem pro většinu článků je Cizinecká policie či ministerstva, ale se samotnými cizinci hovoří málokdo. Komunikace je v mnoha případech přes jazykovou bariéru obtížná a tak volí lehčí cestu. Nejde ale jen o jazyk, ale i o dostatečný vhled do prostředí a problémů cizinců. Krátké dvacetiminutové setkání či telefonát nemůže podle respondentů odkrýt podstatu věci.

Takže jako i ti novináři mohou a nemohou, já si taky nemyslím, že to schválně dělají, ale prostě velice často nevědí a poskytují dezinformaci a nemají čas.... A tak jako na základě telefonátů

⁴ Podle údajů Českého statistického úřadu k 31.12. 2005 žilo v České republice 278 312 cizinců (s dlouhodobým či trvalým pobytem), což je přibližně 2,7% obyvatel. V sousedním Rakousku či Německu se toto číslo blíží k 10% obyvatelstva. Pouze v důsledku migrace se celkový počet obyvatel ČR již třetím rokem zvyšuje.

vznikají nějaké články. Prostě jsou výsledkem elementární neznalosti, neinformovanosti a jakoby informují tu českou veřejnost. (Vedrana)

Existuje málo novinářů, kteří se o tuto problematiku zajímají více do hloubky a pravidelně o ní informují. Samozřejmě to závisí také na médiích, pro která tito novináři pracují a která snaží vycházet vstříc již zmiňované údajné poptávce po aférách. Pro většinu novinářů je pak cizinecká problematika jen jedním z mnoha úkolů. Kvalita ustupuje na úkor kvantity a senzace⁵. V tom vidí respondenti hlavní problém informování o cizincích. Možná proto se sami snaží informovanost o cizincích a cizinců zvyšovat. Snaží se zaplnit jakousi mezeru, protože cítí zájem okolí. Stávají se sami médii. Spolupodílí se na vytváření mediálního obrazu cizinců. Zde bych chtěla rozlišit mezi skupinami respondentů, jelikož k této oblasti se pojí jen výpovědi některých respondentů. Analyzovala jsem v této souvislosti jen rozhovory s „publicisty“. Zvnějšku jako příjemci vnímají, že není dostatek informací na toto téma a všímají si nedostatků v již publikovaných zprávách. Proto se snaží **spoluvytvářet obraz cizinců** svým aktivním jednáním. Mohou ze svého úhlu pohledu a znalostí nabídnout vhled, kterého český novinář nemůže dosáhnout. Obraz cizinců dotvářejí a mění i svou rolí ve společnosti. Fungují jako most mezi českou společností a cizinci. Snaží se tyto dvě skupiny více přiblížit. Prostředkem k tomu jim je pouhá „rada“ nebo zmiňovaná práce v médiích.

Aspoň já to jako myslím, že musím svým postavením třeba zpracovat možná nějaké porady nebo občas vidím nějakého rodáka prostě, takový elementární věci. Třeba prostě jim to říct,

⁵ Respondenti se ale také shodují, že v posledních pěti letech se množství kvalitních článků zvyšuje.

Takže zkrátka těch článků je více a myslím si, že některé z nich jsou skvělé a že jdou do hloubky. (Vedrana)

Ale myslím, že mnohem mnohem ...médiá vůči cizincům se zlepšila,...(Oleksa)

nenosit igelitku nebo prostě takový věci, že úplně jim stačí to říct a oni to vezmou nebo vytrhnout si ten zlatý zub konečně, .. (Olekša)

A já jsem si myslela, že v rámci toho ten pořad o uprchlících, o cizincích obecně může být užitečný v tom směru, že poskytně nějaký obraz těch lidí, kteří se nenarodili tady, ale shodou okolností žijí tady víceméně trvale... (Vedrana)

Mediální obraz cizinců je podle respondentů ovlivněn novináři, kteří ho vytvářejí. Ti především zdůrazňují negativní a emotivní příběhy a ospravedlňují to existencí společenské poptávky. Respondenti vnímají, že čtenáře a diváky zajímají více skandální události, přesto nerezignují na to, že se dá o cizincích psát zajímavě a pozitivně. Sami chtějí být příkladem a svou prací a prezentací spoluutvářet pozitivnější obraz cizinců.

Stereotypy

Peter vidí v médiích trend ikonizace, ke kterému bych se tu chtěla ještě jednou vrátit, protože úzce souvisí se **stereotypizací**. Takovou „ikonu“ nelze vytvořit jinak než hrubým zjednodušením. Televizní zprávy často pracují s takovýmto typem obrazového materiálu. Zpráva o určité skupině je podbarvena záběry, které ji mají symbolizovat a odkazovat k ní. Například zpráva o Vietnamcích je obvykle spojena se stánky na tržnici. Některá stereotypní označení rozšířená ve společnosti a v médiích se dokonce ustálila v jazyce. „V mnoha člancích se slovo Ukrajinec či ukrajinský vyskytuje jako synonymum, přirovnání či ustálené spojení. Téměř výhradně jsou přitom taková spojení nebo přirovnání použita v pejorativním významu nebo kontextu.“ (Klvačová, Bitrich 2003: 52). Toto označení má pak samo o sobě sugerovat vysvětlení.

Média respondenti vnímají jako prvek podporující a šířící stereotypy⁶ ve společnosti. Samozřejmě nejsou stereotypy vytvářeny jen médii, ale „vznikají v každodenním životě jako součást společenského konstruování skutečnosti“ (Burton, Jiráček 2001: 189). Osobně a zprostředkovaná masová komunikace je ale v tomto směru dost vlivná. Masová média jsou určena masám a taková masa je složena z různých individuů. Aby sdělení pochopili všichni příjemci, musí být přímé a zjednodušené. Stereotypy se tak dostávají do mediálních obrazů. „Díky tomu, že se jedná o zjednodušení, slouží stereotypy jako metonymické „zkratky“ vedoucí rychlou cestou přímo k významu...“ (Burton, Jiráček 2001: 189). Dochází pak k stereotypizaci, kdy jsou individuu přisouzeny určité vlastnosti na základě příslušnosti ke skupině a není brána v potaz jeho individualita. Bohužel právě tím, že novináři stereotypní označení užívají, utvrzují toto mínění v celé společnosti.

... to, co slyší v tom rozhlase nebo přečtou v denících, tak tomu věří. Takže a to prostě berou, že ti Ukrajinci a mafie a tak. Takže se zformovalo u nich v podvědomí prostě Ukrajinec něco jako takového spojeného s mafii. (Oleksi)

Nedostatek vlastních zkušeností podporuje přebírání stereotypů z mediálních obrazů, které jsou jen jednou z mnoha interpretací, často právě zjednodušenou a zkreslenou. Ilustruje to Yanin zážitek, o kterém vyprávěla. Ve vlaku se s ní dal do řeči pán, který když zjistil, že je Yana původem z Ukrajiny, měl poznámku na Ukrajince jako zloděje.

... tak jsem pochopila, že on vlastně nemá nějaký jako extra negativní zkušenosti s Ukrajincem. On prostě říkal „někdo mi tam říkal, něco jsem slyšel“ a tak dále. (Yana)

⁶ Tento pojem zavedl Walter Lippmann ve své publikaci *Public Opinion* z roku 1922. Stereotypy považoval za sociální konstrukty a popsal jejich funkce (uspořádání reality, „zkratky“, odkazování ke „světu“ a vyjádření hodnot a postojů). Upozornil také na význam tisku jako prostředku konstruování významů.

Tento pán pravděpodobně neměl vlastní zkušenost, jen přebral obraz, který mu byl zprostředkovaný médiem nebo jinou osobou. Problematické je, že samotní tvůrci zpráv jsou často zatíženi stereotypy, které si často ani neuvědomují a příjemci zpráv je rovněž nevědomky přebírají. Způsob prezentování cizinců významně ovlivňuje postoj a chování veřejnosti vůči nim, proto by se média podle respondentů měla stereotypních prezentací a generalizování vyvarovat.

Sebe-identita a sociální identita

V této části analýzy bych ráda poukázala na konstitutivní povahu identit aktérů a zaměřila se na to, jak se sami sebe-identifikují a jak konstruují sociální identity. Také bych chtěla zdůraznit význam jazyka pro konstruování identit. Vycházím z perspektivy, která považuje identitu za typifikační schéma utvářené jazykem a věděním. Szaló hovoří o „sebe-identitě“, sebepoznání člověka možném díky reflexivním diskursivním praktikám⁷, a „sociální identitě“, specifické formě vědění, která vztahuje jedince ke kolektivitám. Tato perspektiva považuje identity za formy vědění utvářené v procesu interpretace, každý z nás neustále interpretuje a reinterpretuje svět okolo. Neexistuje stejně tak realita, která by nezávisela na těchto interpretacích (Szaló 2003: 17). Zdrojem reflexe k formování identity jsou pro jedince média. Tím, že se vztahují mediálním obrazům a interpretují je, ovlivňují své sebe-pojímání. Nejprve bych se zastavila u sociálních identit aktérů.

Mluvím tu o mediálním obrazu cizinců. Jak ale vnímají respondenti kategorii cizinci? Cítí se součástí nějaké takovéto kolektivity? **Kategorie cizinci** je důležitá pro pochopení reflexe obrazu cizinců samotnými aktéry. Tato kategorie je velmi zajímavá a to hned z několika hledisek. Nikdo se přímo nehlásí k příslušnosti cizince. Je to jen hromadné úřední označení pro někoho, kdo přesídlil z jedné země do druhé. Téměř každý z nich je jiný,

⁷ Díky těmto praktikám může jedinec formulovat vědění o sobě samém.

odjinud, s jinou kulturou, zvyky, jazykem, náboženstvím. Jediným společným rysem takovéto hypotetické skupiny jsou problémy, s kterými se musí potýkat v novém prostředí. Kdo jsou cizinci? Vedrana je takto pěkně popsala:

...jedná se o jiné lidi, v podstatě, kteří se tady nenarodili a přišli, no a v kufru nesli jiné zvyky, kulturu, tradice, vzdělanost a tak dále, ale také přinesli i své problémy... (Vedrana)

Tato kategorie není jednodušší a nečleněná. Společnost a média mají přesto někdy tendence vnímat tuto skupinu nediferenciovaně. Pro některé je cizinec z jakékoliv země ten, kdo připravuje české občany o práci⁸. Převážně ale česká společnost rozlišuje cizince podle původu. Obecně se nepříliš vysoké oblibě těší cizinci z východních zemí. Podle Ivana Gabala rozlišuje česká společnost mezi třemi skupinami cizinců. První skupinu tvoří tzv. kapitáloví cizinci (Němci, Francouzi, Američané), kteří jsou považováni za přínosné a bezproblémové. Druhou skupinou jsou blízcí cizinci jako Slováci a Poláci, kteří jsou z hlediska kulturní příbuznosti a blízkosti také přijatelní. Zato na třetí skupinu je pohlíženo velmi negativně jako na problémovou. „Málo přijatelní jsou ti, kdo náležejí k vzdálenějším kulturám a etnikům a pocházejí z ekonomicky méně vyspělých částí světa: jsou to zejména obyvatelé bývalého SSSR (např. Rusové, Ukrajinci), muslimové a cizinci z arabského světa vůbec, lidé z dálného východu (např. Vietnamci, Číňané)“ (Analýza postavení cizinců 2004: 22). Toto rozdělování reflektují i aktéři.

Já mám pocit, že většina čtenářů umí rozlišit, mezi Ukrajinci a Němci nebo Američany. (Erik)

⁸ Cizinci přitom buď vykonávají manuální práce, o které čeští občané nemají velký zájem nebo kompenzují nedostatek odborníků. Tento nedostatek se stát snaží vyřešit například projektem Legální migrace. Zde se ale nepředpokládá, že by se zvyšovala nezaměstnanost českých občanů, ba naopak se počítá s tím, že nově přichozí pracovník vytvoří jiná pracovní místa pro české občany ve sféře služeb.

Podle mého názoru je nutné typologii skupin cizinců upravit. Objevuje se nová skupina cizinců z východních zemí, kteří jsou ekonomicky přínosní a „bezproblémoví“. Takovou skupinu reprezentují právě moji respondenti z projektu Legální migrace, společně s Vedranou, Oleksou a Yanou. Přesto bych řekla, že ve společnosti převládá dělení cizinců jaké popsal Ivan Galal. Na příslušníky těchto skupin je pak společností i médií pohlíženo převážně homogenně. Použila bych pro tento jev in vivo kategorii „jeden pytel“. Všem členům v rámci jedné národnostní skupiny jsou přiřazeny stejné vlastnosti – všichni jsou vhozeni do jednoho pytle. Nad tím se rozhořčuje Todor.

Ale prostě tam musí být nějaký rozdíl, že člověk, který má nějaký standard, který má nějakou úroveň, prostě to není obyčejný dělník, který za každou cenu musí pracovat,... (Todor)

Ale životní úroveň není jediným faktorem, podle kterého se respondenti vymezují vůči skupině všech cizinců, ale i vůči skupině cizinců se stejným původem jako je jejich. Je jím také snaha integrovat se do české společnosti. Oni sami se o to snaží. Učí se jazyk, poznávají kulturu a společnost. Vidí v procesu integrace vzájemnost. Nově integrovaný člen je pro společnost přínosem v tom, že ji může obohatit o své zkušenosti, hodnoty a kulturu, respektive svého národa a přinést tak něco nového.

A ta integrace, to znamená pokud člověk už není pro tuto společnost cizí, ale zase je nějaký zajímavý tím, že je od někud a může prezentovat něco. (Oleksa)

Neochota přijmout kulturní hodnoty společnosti podle něj může za problémy a negativní obraz některých skupin, například Ukrajinců. Je to pro něj ale

individuální problém⁹. Sám se neztotožňuje s mediálním obrazem ukrajinských migrantů.

...já jsem trošku jiný případ, protože jsem se vlastně sem dostal úplně normální cestou než ostatní Ukrajinci. Já prostě..já jsem tady známý, já jsem se naučil jazyk a prostě už když jsem sem jel, tak jsem měl místo práce a měl jsem i místo bydlení. (Oleksa)

Možná není zcela správné hovořit o mediálním obrazu cizinců, ale o mediálním obrazu Ukrajinců, Němců, Američanů, atd. Mezi cizinci jsou rozdíly, nejsou stejní a nenajdeme žádného modelového cizince, který by mohl zastupovat celou skupinu. Respondenti nevztahují své sociální identity k žádné skupině „cizinců“, která sugeruje homogenost. Diferencujícím faktorem je pro ně snaha se integrovat, životní úroveň a především původ. Citlivější jsou k obrazu svých krajanů, i když se v rámci této skupiny cítí být „jiní“. Přesto se především **vztahují k mediálnímu obrazu cizinců se stejným původem** jako mají oni sami. Ačkoliv ho neinternalizují, vnímají ho jako **faktor ovlivňující jejich sociální identity**. Proto jim vadí negativní zobrazování osob stejné národnosti jako jsou oni sami. Nechtějí zpochybňovat pravdivost publikovaných zpráv. Kriminalita mezi cizinci se vyskytuje, ale podle nich určitě ne v takové míře, jak by se mohlo zdát z médií. Respondentům vadí především zdůrazňování národnosti i tam, kde to není podstatné.

⁹ Na jednu stranu skupinu ukrajinských migrantů obhajuje, na druhou kritizuje. Mluví o jejich špatné ekonomické situaci, jejich uzavřenosti na ubytovnách, o jiných zvyklostech, ale také o vykořisťování a těžkostech, se kterými se zde musí potýkat. Rozhodně nechce aby zapomněli na svůj původ, ale jak říká je „*příznivec toho názoru, že pokud někam jedeš, musíš přijmout hodnoty této společnosti a tím pádem ta společnost i tebe přijme, i bude přijímat tvůj stát, tvoje území mnohem lépe.*“ (Oleksa)

Pokud je pravda, pokud ten Ukrajinec spáchal zločin, tak co se dá prostě dělat. Ale vždycky je to špatně když se zdůrazní, že ten a ten Ukrajinec zaútočil na jinýho cizince, ...(Oleksa)

Očerňování krajanů a následné generalizování jim vadí vzhledem k jejich vlastní identitě. Takto přiřazená „nálepka“ její nositele znevýhodňuje tím, jak ovlivňuje přístup ostatních. Navíc toto označení může být nespravedlivé. Nekrásť ještě neznamená vyhnout se nebezpečí, že za zloděje budete považováni (Velký sociologický slovník 1996).

A pak si to přečtou samozřejmě všichni a.. vy pak půjdete někam hledat třeba ubytování nebo zaměstnání a ihned tam máte jednu černou nálepku za to, že jste že máte bulharský pas třeba. Tak to se mi zdá .. nezdá moc férové. (Živko)

K nepříznivému zobrazování vlastní skupiny jsou respondenti velmi citliví. Zaujalo mě rozhořčení Živka nad písničkou skupiny J.A.R. s názvem Bulhaři. V textu této písně, která se hrála v jednu dobu často v rádiích a byla populární, byli zmiňováni Bulhaři jako pasáci. Živko se cítil uražen tím, že ho někdo může jako Bulhara spojovat s takovýmto obrazem.

...ovšem nikdo asi si tady neuvědomoval, že ti Bulhaři, kteří jsou tady byli strašně uraženi, že to měli poslouchat, protože byly to poctivé lidi, platili svoje daně tady, pracovali v zaměstnání, legálně a najednou je měli přirovnávat k nějakým pasákům a tak.. si myslím, že ten obraz, který se vytváří v médiích, konkrétně o Bulharech, není vždy nejlepší. (Živko)

V procesu konstrukce sociálního světa má významnou úlohu **jazyk**, který realitu nejen zobrazuje, ale i reprodukuje. Stejně důležitou úlohu má i při konstruování identit. Sociální identity ani sebe-identity nemohou být „utvářeny a předváděny vně strukturálních podmínek jazyka, vědění a moci“ (Szaló

2003: 13). Porozumění jazyku je důležité pro porozumění realitě, která je skrze něj utvářena. Jeho zvládnutí je pro respondenty klíčové, a to pro formování jejich sebe-identit, tak identit sociálních. Mluvím tu o roli médií jako zdroje reflexe. Aby toho mohl aktér dosáhnout musí rozumět jazyku používanému médiu. Jazyk je také jediným znakem, kterým odlišuje mé respondenty od rodilých příslušníků české společnosti. Snaží se získat a utvrdit integritu nového člena společnosti.

...já jsme měl cíl, když jsem přijel prostě se stát Čechem, v tomhle smyslu, aby nikdo nemohl poznat, že nejsem, samozřejmě to je skoro nemožný, ale aspoň je to nějaký cíl. A ještě na tom pracuji, ještě chodím na češtinu každý týden, ob týden... (Erik)

Jazyk tvoří jakousi překážku plně se identifikovat jako příslušník nové kolektivity. Nicméně aktéři tuto skutečnost dokážou využít ve své profesní dráze a stávají se „mostem“ mezi majoritní společností a minoritním skupinou cizinců. Některé z nich přivedl přímo k tomu, co dělají. Vedranu například její přízvuk, který by v jiných rozhlasových pořadech nebyl přijatelný, přivedl k vytvoření pořadu o cizincích. Erik chtěl zase nabídnout informace z ekonomické a politické sféry i těm, kteří ještě česky neumějí. Oleksa, který je šéfredaktorem časopisu pro ukrajinskou komunitu se snaží rozšiřovat články v češtině.

Média a společnost

Chtěla bych se tu na závěr zastavit u toho, jak respondenti vnímají českou společnost. Hledám otázku na odpověď, jak cizinci vnímají mediální obraz cizinců. Média jsou ale pevně spojena se společností. Je to vztah vzájemné působení, proto je podle mě zajímavé se podívat i na to, jak respondenti vnímají českou společnost. Nelze jednoznačně odpovědět, zda-li média reagují na postoj společnosti nebo ho vytvářejí. To je stejné jako se

ptát, co bylo dřív: kuře nebo vejce? Veřejné mínění je jak příčinou, tak důsledkem mediálního trhu. Celkově vnímají respondenti mediální obraz jako nadsazený. Tedy v tom smyslu, že ve společnosti jsou individua, která jsou xenofobní, ale většina není.

No, já si myslím, že ten obraz cizinců v českých médiích není tak jako..samozřejmě do určité míry odráží postoje české veřejnosti, nicméně já si myslím, že on je spíš přehnaný než pravdivý, ve smyslu, že ovlivňuje ty lidi a podle mě představuje až příliš kriticky jakoby to, jakým způsobem česká veřejnost není připravena a netoleruje migranty. (Yana)

O české společnosti mluvili v dobrém světle. Necítí ve společnosti nenávistnou náladu a hlavně v důsledku jejich životního postoje, který klade důraz na individualitu, posuzují jedince, ne celou společnost. Negativní zážitky přisuzovali právě jen individuům, které označovali za „hloupé“.

Ta společnost až tak xenofobní není, jak si to představuje sama o sobě. Já musím říct, že mám docela velmi dobré zkušenosti s Čechy. (Oleksa)

Stejně tak záleží na každém jedinci, jestli přijme a nechá se ovlivnit negativními mediálními obrazy nebo bude ke všem lidem s jakýmkoliv původem přistupovat nezaujatě.

No, to jako záleží na člověku, když člověk není dostatečně inteligentní, tak bere cizince, jako potenciální já nevím hrozba nebo vrah,... (Todor)

Závěr

Na základě výpovědí cizinců žijících v České republice jsem se snažila ilustrovat, jak vnímají cizinci mediální obrazy cizinců. Je nutné podotknout, že skupina mých respondentů byla specifická svými charakteristikami, takže nemůže zastoupit celou skupinu. Všichni respondenti jsou vysokoškolsky vzdělaní. Část z nich pracuje v médiích, část je účastníky projektu Legální migrace. K takovému složení vzorku jsem musela přistoupit, protože nebylo v mých možnostech získat více výpovědí od cizinců z mediální scény, které jsem primárně hledala.

Zřejmě díky své specifičnosti vnímají respondenti obrazy cizinců prostřednictvím práce novinářů, kterou kritizují. Novináři podle nich ještě nejsou zvyklí s touto tematikou zacházet. Nelíbí se jim stereotypní označování a generalizace v rámci cizinecké skupiny. Vztahují se zejména k mediálnímu obrazu svých krajanů, který ovlivňuje jejich sebe-pojímání i sociální identity. Sami se ale cítí být odlišní od většiny příslušníků skupiny krajanů. Ač zmiňují četnost negativních článků o cizincích, které vysoce převyšují ty pozitivní, necítí v české společnosti xenofobii. Důraz kladou na jedince, který má možnost volby a je zodpovědný za své jednání. Snaží se nehodnotit společnost, ale jedince, a očekávají, že společnost je nebude hodnotit podle původu, ale podle osobních schopností a vlastností.

Komunikace mezi lidmi je založena na odkazování k významům symbolů, ke společné konstruované realitě, která je stále potvrzována a přetvářena. Tato realita je příslušníky společnosti považována za platnou (jak uvádí Thomasův teorém, je-li situace lidmi definována jako reálná, pak je reálná ve svých důsledcích). Nejde tedy o objektivitu (které ani dosáhnout nelze), ale o to jak lidé situaci vnímají, interpretují a rozumějí ji. Média se spolupodílejí na konstruování této reality svými interpretacemi a díky svému postavení v soudobé masové komunikaci mohou tuto realitu zprostředkovávat širokému publiku. Možná bychom si měli položit otázku, jaká je tedy úloha médií ve společnosti. Na to si však tato práce netroufá. Chtěla jen upozornit

na to, že obraz cizinců v médiích není jen jeden, objektivní, ale je jen jednou z mnoha interpretací.

Bibliografie

- *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků* (2004). Praha: Ivan Gabal Analysis & Consulting
- Burton, G./ Jiráček, J. (2001): *Úvod do studia médií*. Brno: Barister & Principál
- Corbinová, J./ Strauss, A. (1999): *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Nakladatelství Albert
- DeFleur, M./ Ballová-Rokeachová, S. (1996): *Teorie masové komunikace*. Praha: Karolinum
- Disman, M. (1994): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum
- Giddens, A. (1999): *Sociologie*. Praha: Argo
- Hayesová, N. (1998): *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál
- Jiráček, J. (2003): *The Media, Stereotypes, Minorities, Foreigners and the Rest of Us*. In: *(Ne)čitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: MKC
- Jiráček, J./ Köpplová, B. (2003): *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál
- Kaderka, P./ Karhanová, K. (2001): *Obraz cizinců v médiích, Zpráva o projektu za rok 2001*. Praha: Ústav pro jazyk český
- Kaderka, P./ Karhanová, K. (2002): *Obraz cizinců v médiích, Zpráva o projektu za rok 2002*. Praha: Ústav pro jazyk český
- Klvačová, P. / Bitrich, T. (2003): *Jak se (ne)píše o cizincích*. Praha: Multikulturní centrum
- Kubíčková, J. (2003): *Blízcí cizinci*. FSV – ISS, bakalářská práce
- McLuhan, M. (1991): *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Praha: Odeon
- Merton, R. (2000): *Studie ze sociologické teorie*. Praha: Sociologické nakladatelství

- Szaló, C. (2003): Sociologie formování sociálních identit. In: Szaló, C./ Nosál, I. (2003): *Mozaika v re-konstrukci: Formování sociálních identit v současné Střední Evropě*. Brno: Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity
- Václavík, D. (2003): O psaní a čtení stereotypů aneb jak přistupujeme k informacím o cizincích a etnických menšinách. In *Očernění: Etnické stereotypy v médiích*. Praha: Člověk v tísni
- *Velký sociologický slovník (1996)*. Praha: Karolinum

Přílohy

Obsah příloh

Popis respondentů.....	3
Projekt	5
Scénáře rozhovorů	9
Přepis rozhovoru - Oleksa	12
Abstract	20
Poděkování	20

Popis respondentů

Erik Best

Erik Best se narodil ve Spojených státech amerických v roce 1962. Studium ruštiny ho zavedlo do Evropy, kde mu k srdci přirostla nejvíce Česká republika, kde se v roce 1991 usídlil. Vydává internetové periodikum Fleet Sheet, které se zaměřuje na ekonomické a politické informace v anglickém jazyce. Je ženatý a má čtyři děti.

Oleksa Livinsky

Pochází z Ukrajiny a je mu 33 let. Vystudoval žurnalistiku, kterou se živil na Ukrajině a pokračuje v ní i v ČR, kde dostal nabídku vydávat časopis pro ukrajinskou komunitu Porohy (předtím s vydavatelem spolupracoval). V ČR je necelý rok. Je svobodný.

Peter Wagner

Peter se narodil před 42 lety v Německu, kde vystudoval matematiku. V ČR žije 12 let a nejprve pracoval v marketingovém výzkumu a jako učitel němčiny na jazykové škole. Zájem o romskou problematiku ho zavedl do sdružení Džaniben, kde je koordinátorem časopisu Romano džaniben. Je zasnouben.

Vedrana

Vedrana je jedinou respondentkou, která si přála neodhalit svou totožnost. Pochází z Bosny a Hercegoviny. Do České republiky se dostala jako uprchlík společně se svou dcerou v roce 1992. Požádala o azyl a našla si pozici v rozhlase, kde pracuje do současnosti. Je velice aktivní v informování české veřejnosti o cizincích a uprchlících žijících v ČR. Pracuje jako rozhlasová novinářka.

Yana Leontiyeva

Je jí 27 let, narodila se na Ukrajině, kde absolvovala bakalářské studium sociologie. Do ČR se přijela v roce 2000 studovat magisterský obor sociologie. Pracuje v Sociologickém ústavu AV ČR, zabývá se problematikou mezinárodní migrace a vede seminář metod sociologického výzkumu na Fakultě sociálních věd. Je účastnicí projektu Legální migrace. Je svobodná.

Účastníci projektu Legální migrace

Nad'a

Nadě je 35 let, pochází z Bulharska, je svobodná a vysokoškolsky vzdělaná. Důvod jejího příchodu do ČR před šesti lety byl pracovní. Nyní je vedoucí pracovnící v zahraniční reklamní agentuře.

Todor

Todor se narodil před 34 lety v Bulharsku. Od roku 1997 žije v České republice, kam přijel na služební cestu a získal nabídku na dlouhodobější spolupráci. Vysokou školu studoval v Bulharsku a Německu. Je technickým ředitelem a je svobodný.

Živko

Živko pochází z Bulharska a je mu 32 let. Do České republiky přišel v roce 1992 jako student ekonomie v rámci výměny studentů. Po studiích využil pracovní nabídku a v ČR zůstal. Pracuje v auditorské firmě. Je svobodný.

Projekt

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd - Institut sociologických studií

Projekt bakalářské práce

Autor: Petra Nováková

Konzultant: Mgr. Ivan Vodochodský

Předpokládaný název:

(Z)OBRAZ CIZINCE

Obrazy cizinců v českých médiích

Svou bakalářskou práci bych chtěla postavit na kvalitativní analýze rozhovorů s cizinci žijícími na území České republiky, na téma obraz cizinců v českých médiích. Chci propojit dvě nosná témata, média a cizince. Tedy podívat se na fenomén médií pohledem cizinců dlouhodobě žijících v České republice. Impulsem k práci byl rozšířený názor o xenofobii české společnosti a českých médiích. Výsledky provedených výzkumů analyzujících média hovoří o spojování etnicity s určitými tématy, především kriminálními, o nedostatku prostoru k vyjádření cizinců, o tzv. titulkové xenofobii a tak dále.

Výzkumná otázka, kterou si pokládám, zní: jak cizinci vnímají česká média? Jak reflektují své obrazy v médiích? Média jsou a budou výraznou součástí naší

reality. Pomáhají orientovat se ve světě a mají velký vliv na utváření názorů. Mezi společností a médii je významná interakce. Utváří a ovlivňují do značné míry veřejné mínění. Což se v případě imigrantů, může projevovat na přístupu společnosti k nim. Samozřejmě tyto postoje jsou zakořeněny hlouběji v minulosti společnosti, ale média mají moc podpořit a rozvíjet komunikaci o těchto tématech.

Na média bych se chtěla zaměřit také jako na zdroj reflexe podílející se na utváření identity a konstrukce reality. Chci svou prací upozornit na to, že média že nejsou čistým objektivním odrazem reality, ale jen interpretací, konstrukcí reality. Myslím, že na tuto skutečnost je nutné stále upozorňovat. Mediální obraz je zkresleným viděním skutečnosti.

Zdrojem materiálu k analýze budou rozhovory s cizinci žijícími dlouhodobě v České republice. Abych mohla potencionální skupinu respondentů lépe vymezit zaměřím se na cizince z určité profesní sféry předpokládající zájem o českou mediální scénu. Takovou sférou jsou právě média. Tedy redaktoři českých i zahraničních médií (tisku, rozhlasu) a novináři. Vzhledem k tomu, že tato sféra není široká, doplnila bych ji cizinci působícími v neziskových organizacích a spolcích zabývajících se cizineckou otázkou (například Multikulturní centrum). Důvodem tohoto vymezení je samozřejmě také vztah k médiím, který u nich předpokládám. Cizinec – běžný čtenář nemusí mít k médiím tak intenzivní vztah.

Metodologie je kvalitativní, založená na polostrukturovaných rozhovorech. Předpokládám provedení sedmi až deseti rozhovorů, které následně budou kódovány otevřeným kódováním a analyzovány.

Předpokládaná struktura práce:

- Úvod (úvod do problému, vymezení tématu, shrnutí jiných prací a poznatků na téma média a cizinci)
- Metodologická část (výběr respondentů, postup kódování)
- Analýza rozhovorů
- Závěry (závěry a limity práce)
- Literatura

Literatura:

- Disman, M. (1994): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum
- Corbinová, J./ Strauss, A. (1999): *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Nakladatelství Albert
- McLuhan, M. (1991): *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Praha: Odeon
- Burton, G./ Jiráček, J. (2001): *Úvod do studia médií*. Brno: Barister & Principál
- Kaderka, P./ Karhanová, K. (2001): *Obraz cizinců v médiích, Zpráva o projektu za rok 2001*. Praha: Ústav pro jazyk český
- Kaderka, P./ Karhanová, K. (2002): *Obraz cizinců v médiích, Zpráva o projektu za rok 2002*. Praha: Ústav pro jazyk český
- Giddens, A. (1999): *Sociologie*. Praha: Argo
- Václavík, D. (2003): O psaní a čtení stereotypů aneb jak přistupujeme k informacím o cizincích a etnických menšinách. In *Očernění: Etnické stereotypy v médiích*. Praha: Člověk v tísni
- Jiráček, J./ Köpplová, B. (2003): *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál
- Jiráček, J. (2003): The Media, Stereotypes, Minorities, Foreigners and the Rest of Us. In *(Ne)čitelní cizinci: Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: MKC
- DeFleur, M./ Ballová-Rokeachová, S. (1996): *Teorie masové komunikace*. Praha: Karolinum
- Kubíčková, J. (2003): *Blízcí cizinci*. FSV – ISS, bakalářská práce
- Hayesová, N. (1998): *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál
- *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků* (2004). Ivan Gabal Analysis & Consulting
- Klvačová, P. / Bitrich, T. (2003): *Jak se (ne)píše o cizincích*. Praha: MKC

- Szaló, C. (2003): Sociologie formování sociálních identit. In Szaló, C./ Nosál, I. (2003): *Mozaika v re-konstrukci: Formování sociálních identit v současné Střední Evropě*. Brno : Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity
- *Velký sociologický slovník* (1996). Praha: Karolinum

Scénáře rozhovorů

Scénář rozhovoru

Představení výzkumu, předložení informovaného souhlasu.

- Odkud pocházíte?
- Jak dlouho jste v ČR? Proč právě ČR?
- Co děláte? Jaké je vaše zaměstnání?

- Sledujete česká média?
- Kdybyste srovnal vaše osobní zkušenosti tady s lidmi a obrázek, co se člověk dočte v médiích - je to shodné nebo rozdílné? Setkal jste se někdy osobně s projevy xenofobie či netolerance?
- Je podle vás obraz v médiích shodný s představou většiny společnosti?

- Do jaké míry podle vás média utvářejí/ ovlivňují názor veřejnosti?
- Jsou podle vás média objektivní?
- Vnímáte nekorektnost psaní některých novinářů?

- Mají cizinci v médiích dostatek prostoru na vyjádření?

Dotazník:

Věk

Země původu

Rodinný stav

Děti

Doba v ČR

Povolání

Scénář rozhovoru s účastníky projektu Legální migrace

1. důvody a motivace k příchodu do ČR, respektive k opuštění země
 - odchod ze země - rozhodnutí, průběh zařizování, způsob odjezdu
 - proč právě ČR?
 - zapojení do projektu – způsob získání informace o projektu, rozhodnutí, popis vlastní procedury hodnocení a ověřování dokladů
 - země původu, popis situace v zemi před příchodem
2. každodenní život v ČR a účast v projektu
 - jak jste do ČR přijeli, kdo všechno z rodiny přijel, vyprávějte, co jste všechno museli zařídit a jak to všechno probíhalo, jak jste vstupovali do projektu, co to všechno obnášelo? Jak vypadalo prvních pár dní v ČR?
 - jak jste si sháněl zaměstnání?
 - jak jste hledal/i a získal/i bydlení?
 - související problémy - co všechno bylo obtížné a jak jste to řešili, co naopak "šlo jak po másle" oproti očekávání?
 - popis– kolik má rodina členů, kdo z rodiny tady (v ČR) je a není, kolik je zhruba komu let, kde kdo pracuje, studuje, bydlí...
 - jak vypadá váš den? Co děti, chodí do školky, na kroužky?
 - jaký je vliv projektu na každodenní život? Změnilo se na něm něco vstupem do projektu?
3. sociální vztahy a vazby
 - s kým se v ČR stýkáte? vztah k jiným cizincům, k Čechům - jak tyto vztahy konkrétně vypadají (blízkost, frekvence kontaktu, při jaké příležitosti), krajané a cizinecké komunity
 - udržování kontaktů se zemí původu, toky informací a statků (co, jak často, jakým směrem?), navštěvování (kdo koho, jak často?)
 - souvislost s projektem – jak proudily informace – k respondentovi i od něj k dalším – kdo z okolí je v projektu, nebo chce do něj vstoupit

4. média

- sledujete média? Politická a kulturní situace v ČR a v zemi původu, která média a proč?
- sledujete (zajímáte se, jak hodnotíte) jak média informují o projektu? Shodují se informace s vaší zkušeností?

5. očekávání do budoucna – integrace?

- jak si myslíte, že bude váš život vypadat za deset let?
- plánujete zůstat v ČR? cítíte se tu dobře/jako doma?
- v pravidlech projektu se hovoří o integraci – co si pod tím pojmem představujete? Co se snažíte dělat, abyste se úspěšně integrovali?

6. závěrečné hodnocení

- splnění očekávání s příchodem do ČR
- názor na projekt, v čem vidí jeho problémy?
- 3 oříšky pro Popelku: kdybyste si mohl přát tři věci, co by to bylo?

Přepis rozhovoru - Oleksa

Field notes:

29. 4. 2005, 10 hodin dopoledne

Sešli jsme se v sídle ukrajinského krajanského sdružení poblíž Vinohradské ulice. Vydávají tu též časopis Porohy. Je to taková klubovna, kde se dá posedět, popít. Rozhovor se odsouval, protože O. musel odcestovat na Ukrajinu. Po představení výzkumu souhlasil se zveřejněním jména. Respondent byl velmi vstřícný a výřečný. Hovořili jsme ještě po ukončení rozhovoru o Ukrajině a Ukrajincích – o zvycích, historii. Velmi zajímavé.

Muž, 33 let

Ukrajinec

Svobodný, přítelkyně Češka

Novinář (redaktor časopisu Porohy)

Vysvětlivky k transkriptu:

T – tazatel

O – Oleksa

(..) – mezera

(slovo) – nesrozumitelné slovo

T: Nejdřív bych se vás zeptala, jak jste tady dlouho v České republice? Proč jste se rozhodl právě pro Českou republiku?

O: Nooo, jsem tady zhruba rok, s různými přestávkama (nesrozumitelná dvě slova) vyřizování různých víz a dalších věcí. A vlastně tak jsem přijel vlastně proto, že jsem tady spolupracoval s tím časopisem Porohy. A prostě a bylo potřeba udělat mnoho věcí v České republice kvůli časopisu a tak. Protože jsem vystudoval žurnalistiku, jo, a vlastně na Ukrajině a pak spolupracoval jsem vlastně s časopisem ještě když jsem byl doma. Na Ukrajině jsem poslal nějaké články, které souvisely prostě s událostmi na Ukrajině, třeba vztahy České republiky a Ukrajiny a tak jako jo. Takže jsem něco k tomu připojoval a pak jako vlastně ukrajinské centrum mi nabídlo, abych přijel do České republiky. No a pak jsem to přijal i z osobních důvodů, protože jsem tady našel holku, no a Češku. Takže jsem to přijal.

T: A tady děláte šéfredaktora časopisu Porohy?

O: Jo, takže od začátku letošního roku.

T: Věnujete se ještě něčemu jinému?

O: Nějakým překladům a tak a vlastně (..) A samozřejmě, že se věnuju různým jako přispívám různým (..) na různé organizace články. Vlastně..takže no, ale víte, že cizinci tady mají docela omezenou možnost tady pracovat, takže můžu dělat jen to, co je vlastně napsané v tom povolení, jo. Takže já se prostě snažím neriskovat a tak. A samozřejmě posílám články na Ukrajinu, o událostech v Čechách a tak.

T: Do nějakého deníku?

O: Do deníku regionálního a tak. Takže do různých takových, jak kdy no. Občas víc, občas méně a tak. A teďka jsem ještě loni trošku pomáhal turistickým firmám, které

dělají prostě zájezdy z Čech na Ukrajinu. No, teďka je to už zjednodušené, protože Ukrajina zrušila vízovou povinnost. Jsem vyřizoval různé formality a tak.

T: Jste tady, jestli tedy víte, nějak přechodně nebo chtěl byste zde zůstat?

O: No, to je taková otázka. Češi pořád ptají jo, jako já nevím, tady je to asi taková otázka docela běžná. A u nás třeba..odpovídám, že jsem takový člověk, který je trochu fatalista, jo. Já prostě nikdy neplánuju, co a jak chci, jo a podle toho, jak to bude vypadat reálně. Jo, že prostě všechno se může stát. Třeba dneska jsem v pohodě a zítra mě někdo chytne na ulici a deportuje. Jo, tady se může stát cokoliv. Takže vlastně (..) hmm samozřejmě já to vidím tu ten způsob (..) věc, že jsem změnil to svoje sídlo..ten svůj pobyt, nevidím to prostě jako emigraci, spíš je to urbanistická věc. Já jsem z malého města, stotisíc, prostě to je na Ukrajině malé městečko, jo. Tam jsem se narodil. Pak jsem studoval ve Lvově, už jako velkým kulturním centru. Pak jsem se zase vrátil do malého městečka, tam jsem prostě pracoval skoro sedm let, nebo kolik. A pak už mi zase chyběla další kulturní atmosféra, tak jsem se rozhodl změnit to prostředí kulturní, jo. Protože tam v tom Zakarpatí, ze kterého pocházím, tam už všechno znám, všechno vím a prostě jsem cítil, že už tam nemám prostor (práce). Je to prostě migrace z menšího městečka do většího městečka. Je tady více událostí a větší výběr.

T: Sledujete zde česká média?

O: No, samozřejmě, skoro každý den.

T: Každý den.

O: A je mi z toho trochu (blbě).

T: Tak to je na vás následující otázka, jak vnímáte obraz cizinců v českých médiích?

O: No, musím říct, že (..) že vlastně během posledních pěti šesti let, nějak tak, od roku 99 myslím, lze pozorovat nějakou změnu a že se přestalo prostě psát o cizinci pouze negativně. Že instituce média vždycky ty různé deníky a tak jako oni říkají, že lidi to potřebují, že je na to poptávka, jo, že prostě čím hůř napíše..lidi to prostě berou, to chtějí číst a tak, v podvědomí nadávat na cizince a tak, vidět na cizinci všechno zlé, jo. Ale myslím, že mnohem mnohem..média vůči cizincům se zlepšila, musím (..) no, ale třeba lze říci, že Právo nebo Respekt nebo ty deníky. Reflex se dokonce věnuje trochu více problematice cizinců a snaží se prostě pochopit, no prostě popsat, dát vědět těm lidem, který jako čtou, že prostí lidé z východu sem přijeli a jak se jim žije a tak. Že už je vidět, že ty média se snaží dát odpověď na tu otázku, že že..po těch důvodech. Prostě se snaží psát o cizincích s cizincem, dříve oni docela často psali jenom o nás bez nás. Raději brali nějakého policistu a jeli na ubytovnu a tam točili, jak tam prostě dali zákaz vstupu na území prostě cizincům, kteří jsou prostě naši. Takže já myslím si, že ten přístup se zlepšil a samozřejmě je třeba v tom ještě pracovat. Prostě dneska to vypadá zhruba tak, že buďto se nepíše o cizincích anebo když se píše, tak se musí vyhledat nějaká story nebo nějaká prostě věc, která je ošklivá prostě, nějak trapná, že jak ty cizinci, jak těžko se jim tady vede, jak je pronásledují a diskriminují a tak prostě a docela těžko prosadit články o úspěšných cizincích, jo, který tady už něco dokázali, třeba udělali podnik nebo udělali prostě nějakou pozitivní věc. Zhruba tak, no.

T: Taková otázka jako (..) podle vás chce společnost nějaké ty skandály, říkal jste, že je po tom poptávka, nebo byste řekl, že společnost tady už je xenofobní?

O: Ta společnost až tak xenofobní není, jak si to představuje sama o sobě. Já musím říct, že mám docela velmi dobré zkušenosti s Čechama, jo. Když jsem pracoval ještě doma na tom Zakarpatí s jako turistama a samozřejmě tam jeli i jiná skupina lidí, na východ, něco jinýho na to Zakarpatí pojede než do Chorvatska. Ale třeba i tady pokud se člověk normálně chová, se snaží více méně integrovat do té společnosti, prostě nechce být nějak agresivní, tak absolutně jako v pohodě. Já myslím, že samozřejmě (..) tady prostě spíš tady je individuální problematika. Mnoho lidí z Ukrajiny sem přijíždí a nevnímají ty kulturní hodnoty, kteří tady jsou. A to je taky třeba brát z toho, že oni jsou skoro všichni z malých vesniček, jo to na jedno a na druhé, že prostě něco to socialistické vědomí pořád na té Ukrajině je a prostě trochu ten kolektivismus, který tam vlastně vládne, jo, prostě pořád v tom podvědomí existuje. Takže oni vlastně když přijedou odtud, se samozřejmě znají jen s těmi svými lidmi, rodákama, buď klientama nebo spolupracovníkama, a žijou prostě v těch prostě uzavřených ubytovnách, ve svoje prostředí, jo a když vyjdou ven, tak je to hned poznat, jo. Takže občas ty lidi zachlastají a trochu se chovají no, ne vždy to je docela příjemný i pro mě, musím říct, že se jako stydím za ně. Takže oni si dají pár panáků a jsou docela agresivní, třeba v metru nebo třeba (..) jo, třeba v Čechách je normálně zvykem se dívat na člověka, jo, tady na chodníku, v tramvaji, v metru, to není nic zlého. Ale u nás je to pokud se na někoho docela dlouho koukáš, třeba půl minuty, tak to může vyvolat nějaký stres. Prostě začne nějak reagovat, proč na mě koukáš a co chceš jako. Pokud pojedete do Kyjeva nebo do Moskvy, jo ještě hůř, tam vůbec není taková věc (..) tam nikdo se na nikoho nedívá, prostě na stranu, protože to může vyvolat nějaký nějaké prostě (..) tak to je. Já myslím si, že kdyby ti emigranti, hlavně ta dělnická třída, jo, kdyby ty kulturní hodnoty přijímali víceméně, takže by byl úplně v pohodě. Takže spíš asi Češi nepřijímají ty socialistické hodnoty, které ještě zůstaly na Ukrajině a myslím, že budou ještě dlouho, protože bohužel ten komunismus byl u nás mnohem tvrdší.

T: Nemělo by být v médiích víc informací o těch jiných skupinách? Jestli tady právě nevznikají problémy z nedostatkem informací?

O: No, je to problema. Kdo může napsat? Jenom Čech. Protože (..) Čech se tam nedostane snadno nebo se vůbec nedostane a pokud se dostane tak jenom na pár dní, jo. A vlastně nežije v tom. Jsou pokusy třeba jsem našel na internetu, že prostě lidi psali něco o životě cizinců tady v Čechách, jo a do hloubky, jo a je vidět, že je to dobrý průzkum, jo. Takže já vidím to docela velký problém. A navíc prostě pokud nějaká taková dobrá analýza se zpracuje, tak do média nepříjde, protože šéfredaktor to zamítne a řekne, že to prostě nikdo nekoupí, že naše čtenáře to nezajímá, jo to bude jednoduchá odpověď. Takže bohužel novináři se snaží ty (nesroz. slovo) spojit, jo aby se to vešlo do deníku. Aaa prostě a ...

T: Nejde to dost do hloubky.

O: Nooo, tak aby se to i vešlo a i bylo nějak spojené. No prostě i ty dvě věci. Ahh to asi tak moc není to jako to je otázka spíš českých médií, že je to jako takový v českých médiích trend, bulvarizace, a tak, no. Takže nevidím to jako nezáměr o cizince, ale spíš je to obecný trend bulvarizace. A když třeba, já myslím, že tady je to spojené s tím, že lidé čím dál více se mají lépe a tak a méně je zajímavý život, a vůbec společenský život, třeba oni málo chodí na volby a tak. Jo, pokud by ta vláda tady neexistovala vůbec, tak co by se změnilo? Nic. Já myslím si, že vlastně ta

politika nebo prostě to málo už tady rozhoduje a možná je to dobrý. Aa ta společnost se stává konzumní a problém je třeba i cizinci, buď málo zajímat nebo bude vidět ta společnost cizince jako něco takového špatného, jako bude vadit rozvoji této společnosti (smích).

T: Kdybyste srovnal vaše osobní zkušenosti tady s lidmi a potom třeba nějaký ten obrázek, co se člověk dozví v médiích ...

O: Jo to je dobrá otázka.

T: Je to shodné nebo rozdílné?

O: Řeknu takhle, poptávka prostě o (..) třeba i v zemích, v těch zemích odkud cizinci pocházejí, hlavně z východu, tak o životě cizinců tady je ta poptávka, jo. Vždyť různé vysokoškoláci a podnikatelé a tak, ta aktivní část společnosti není tady už tak malá, jo dobrá půlka. A samozřejmě oni by se rádi dozvěděli něco jiného než se píše v těch médiích, jo. Vlastně pokud můžu říct to, jak tady prostě mluvím a s kým jako no, že vidím, že prostě pořád se mě lidi ptají co a jak a jak to vypadá a proč to tak vypadá, no prostě tisíce různých otázek. A vidím prostě, že lidi se o to zajímají, ale nemají k tomu přístup, jo. Takže bohužel prostě no, pokud otevřou tady ty deníky nebo prostě ty časopisy, tak se prostě moc nedozvědí no, dozvědí se jen o bulváru, jo. No a já jsem třeba viděl jak velký byl zájem o Ukrajinu, když byla ta revoluce. No a to je na jednu stranu, velký zájem o (..) i čtenáře, protože oni deset nebo patnáct let nevěděli vůbec nic, co je Ukrajina, totálně prostě nepředstavovali vůbec nic, jo ani jak velký je ten stát, kolik tam (nesroz. slovo), co tam probíhá, co se tam vůbec děje, proč lidi odtud jedou sem nebo někam dál, jo. A pak se dozvěděli konečně, že tam něco probíhá, že tam existuje nějaký Kyjev, že tam jsou lidi, kteří společensky myslí, kteří chodí k volbám, kteří udělali nějak nenásilnou revoluci. Během těch pár měsíců toho informování se Češi dozvěděli konečně, že nějaký takový stát existuje vůbec, že (..) a Slováci taky mimochodem. Ale tak na jednu stranu novináři pocítili tu poptávku a okamžitě se všichni stali ukrajinistama, prostě všechno znají o Ukrajině a tak, a (ukrajinovědy), jo. A prostě začali tam psát cokoli a trochu jako využívat a prostě už to asi přeháněli. Třeba já to vždycky porovnávám s Polskem, s polským médiem. V Polsku média, když to porovnávám s Čechama, tak mnohem jsou lepší, hlavně (jméno nějakého polského deníku).

T: Vy se zajímáte o polská média?

O: Jo jo, se snažím sledovat, no. Tak tím pádem, že tam jezdím přes Polsko. Vždycky to přijde, že je to sousední země. A polská média prostě sledovala dění na Ukrajině už dlouhou, a tam taky mimochodem je migrace, tam je taky hodně Ukrajinců, ale i taky jako pracují tam, i když je tam nezaměstnanost mnohem větší jako tady i platy jsou tam menší jako tady. Ale Poláci prostě vůbec berou Ukrajince jinak. Možná je to nějak historicky spojené, ale každopádně vůbec se tam Ukrajinec necítí jako...jak tady, jo. Není tam takový rozdíl mezi tou společností a tou minoritní cizineckou komunitou, jo. Není tam taková propast jak tady.

T: A osobně jste měl tady nějaký negativní zážitek nebo jak cítíte nebo jak se to projevuje, když říkáte, že je tam velký rozdíl mezi českou společností.

O: Osobně?

T: No.

O: Osobně já ne.

T: Ne.

O: No, chápete já prostě, já nevím, já jsem trošku jiný případ, protože jsem se vlastně sem dostal úplně normální cestou než ostatní Ukrajinci. Já prostě (..) já jsem tady známej, já jsem se naučil jazyk a prostě už když jsem sem jel, tak jsem měl místo práce a měl jsem i místo bydlení. Takže měl jsem tady známosti, takže prostě (..) což většina těch lidí tady nemá. Oni přijedou a myslí si, že tady okamžitě spadne jim nějaká práce do ruk. Takže oni sem přijedou a berou cokoli a pak po třech měsících zjistí, že jim nikdo nezaplatí. A vlastně ten zaměstnavatel, jo, na ně může poslat cizineckou policii, když předstírá, že je takový dobrák a tak. Takže já to trošku bohužel, no možno bohužel nebo nevím jako, já mám trošku ten jiný případ. No, možná něco bylo, no ale to je takový nějaký drobný narážky a tak, jo že třeba párkrát mi řekli, že jsem ukáčko a tak. Takže to je, to ani neberu, tady Češi se mezi sebou hádají mnohem hůř. Nevnímám to nějak osobně.

T: Taková obecná otázka, podle vás ta média, jak velký vliv mají na názor společnosti?

O: No mají no bohužel, hlavně na tu starší část. Ty starší lidi prostě pořád ještě to, co slyší v tom rozhlase nebo přečtou v denících, tak tomu věří. Takže a to hmm, prostě berou, že tam „jo ty Ukrajinci a mafie a tak“. Takže prostě zformovala u nich v podvědomí prostě Ukrajinec něco jako něco takovýho spojenýho a mafií a (bandou). Ale ta mladší generace to prostě už samozřejmě tak nebere, protože no mladí cestují a hodně mladých bylo na Ukrajině, no přečtou to, ale samozřejmě to vidí úplně jinak. Ale hmm no jak bych to řekl obecně (..) hmm myslím si, že ty média mají i dobrý i zlý vliv. Pokud je pravda, pokud ten Ukrajinec spáchal zločin, tak prostě co se dá prostě dělat. Ale vždycky je to špatně když se zdůrazní, že ten a ten Ukrajinec zaútočil na jinýho cizince, třeba píše pořád Blesk jo a prostě a tady se nejvíce čte, jo prostě největší náklad. Ale prostě tam skoro každé číslo tam informuje, jak cizinec zaútočil na někoho prostě a je to prostě já nevím, u nás by třeba, kdyby se psalo tak jako (..) už se to začíná, já mám tu osobní zkušenost, když jsem pracoval v novinách na Ukrajině, tak jsem tam napsal nějakým omylem něco Romech, tak byla okamžitá reakce a prostě a tak. Já myslím se, že pokud by někdo podal k soudu, sebral ty informace, jo a už je to v zákonu, prostě takový (..) takže na základě toho by se podala k soudu, tak by ten Blesk prohrál. Nevím no.

T: Tak super, já vám děkuji za rozhovor.

O: Jo, nemáte další otázku?

T: Myslím, že jsem se na vše důležité zeptala. Ještě se zeptám: časopis Porohy. Já jsem ho vlastně viděla, ale je v ruštině. Ti čtenáři, to je nějaká ukrajinská komunita.

O: Časopis Porohy je v ukrajinštině.

T: Jo, pardon, v ukrajinštině. A víc článků v češtině neplánujete?

O: Pouze resumé. Hmm, (..) protože je samozřejmě třeba udělat nějakou přílohu v českém jazyku, by bylo potřeba.

T: Protože lidé by získávali informace. Ti starší možná nemají zájem, ale třeba já ten jazyk neumím, ti starší třeba ano, ale kdyby to bylo v češtině, tak ...

O: No (..) ten časopis vychází pro národnostní menšinu, jo a částečně pro komunitu a když se podíváte na ty lidi, co jsou tady, oni přijeli a nemají žádnou informaci, jo, jsou tady rok nebo dva. Samozřejmě na ubytovnách nemají ani televizor ani nic jo a jak se oni mají dozvědět, co se děje, jo. Takže vlastně jedna věc prostě i ten jazyk se musí tady zachránit, jo když všichni se budou, jo dětičky, který tady už choděj do

školy, tak oni prostě normálně nemluvěj (..) dokonce Ukrajinky dvě, tady občas choděj do Barvíнку, přejdou prostě na češtinu a mluvěj česky. No a prostě a myslíte si, že je to normální. To není normální. Já to nevidím prostě (..) jo jasně prostě čím víc jazyků konáš, tím líp a prostě pokud oni mají ten svůj původ, tak by neměli zapomínat na svůj jazyk.

T: Třeba něco, co by informovalo Čechy, které by to zajímalo.

O: Budeme se snažit něco takovýho prosadit. Samozřejmě všechno je otázka financí, je třeba lidí, kdo by to připravoval, kdo by to překládal a samozřejmě pak jako je třeba najít nějakou komunitu, která by to odebírala, která by se pravidelně zajímala o to, co se na Ukrajině děje. Dneska, ještě před pár měsíci se o Ukrajině mluvilo pořád, ale dneska, co vy víte, co se tam děje.

T: Zase nic.

O: Zas nic, no. Tam se dějou věci, (..) takže vlastně je třeba lidi informovat a tak, aby ty lidi, co se o to zajímaj, tak aby se dozvěděli, ale zatím na to nemáme prostředky. A budeme na to myslet, třeba dřív jsme resumé neměli. Teď udělali jsme větší a dál větší a pak prostě uděláme přeložíme dvě tři stránky o aktuálním dění na Ukrajině a komunitě tady a nějakých souvislostech. Teď hlavně chceme aby ten periodikum vycházel častějc, aspoň měsíčník.

T: Jak často vychází?

O: Jednou za dva měsíce, no a dříve jen čtyřikrát do roka. Teď je to mnohem líp a prostě tak jako(..) no (..)to je taková jedna strana (..) no, do budoucna to prostě vidím tak, že ty styky mezi národy a tak se budou prohlubovat. protože pokud to půjde takovým směrem, že Ukrajina třeba i zrušila tu vízovou povinnost, těch pět let, co vízová povinnost existovala přispěly k tomu, že dříve když víza nebyla, jo tak lidi nějak nevnímali, že tam můžou jet, pak byla víza už tam nemohli jet. Teďka víza je zrušená a já očekávám nárůst toho zájmu v Čechách o Ukrajinu, jo jsou lidi, kteří nevědí většinou co je to za stát, úplně něco jiného, jo protože v zásadě to neexistovalo, bylo jen Československo, Sovětský svaz. Třeba na východním Slovensku vám dodneška můžou říct, že tam za hranicema je Rusko, jo. Takže ještě pořád myslej, že je to Rusko. Takže čekám, že bude nějaký nárůst zájmu.

T: (pauza) Já nevím jaká je situace na Ukrajině, ale třeba u nás díky Sovětskému svazu ještě pořád tolik cizinců není. Česká společnost na to není zvyklá? Připadá vám to tak?

O: No, vlastně já nevím, na jednu stranu jsem o tom taky docela dlouho přemýšlel, že mnoho lidí mi o tom říkají, že na to česká společnost není ještě zvyklá, jo že třeba v Anglii je to úplně normální. Jo, (..) vlastně jako jsem takový příznivec, já jsem trochu konzervator, já jsem příznivec, jo když každý člověk někam jede mimo své území, tak se tam musí chovat jako host a ne jako doma. Proto vždycky je třeba chápat, že prostě to se týká i Čechů, kteří přijedou na Zakarpatí, občas se chovají slušně a normálně, ale občas když si dají pár panáků nebo cítí, že maj hodně peněz, že oni nemůžou utratit 100 dolarů během týdne, protože tam tak pro ně vše levné, takže pak se cítí tam nějakýma zbohatlíkama a začínají obtěžovat lidi a tak. Takže třeba jako taky se čeští turisté na Zakarpatí nechovají vždycky jako dobře. To samozřejmě může vyvolat nějaké konflikty mezi místním obyvatelstvem a Čechami jako turistama. Navíc většina těch lidí, skoro 50 procent nebo příbuzní nebo tak jsou v Čechách nebo byli v Čechách za výdělkem a tak. Takže zrovna taky můžou nemít

tady s Čechama nějakou dobrou zkušenost, takže to může vyvolat nějaké konflikty snadné. Takže já jsem takového názoru, že prostě předtím jak jet někam do cizího státu, tak je velmi dobře prozkoumat kulturní hodnoty tohoto státu. Třeba mě taky vadí, jak se tady chovají Britové, jo. Jo prostě na Václaváku i v noci večer a nebo přijdeš do hospody u (..) tam vedle Národní třídy, kde oni pořád, házejí smetí dolů a vypadají jako mentálně postižení.

T: Říká se, že turista je zvláštní druh. Chlastají a dělají bordel, který by si doma třeba nedovolili. Pro ně je to tady také levné, pak pijí a dělají výtržnosti. To nezáleží jen na národnosti.

O: Hm, no to je zase ty lidi jedou se skupinou a tak, ve skupině se taky člověk pobaví zase nějak jinak. Já třeba málokdy jsem jezdil ve skupině, byl jsem ve Švédsku ve skupině, ale neřekl bych, že jsme se tam chovali nějak zvláštně. No, možná jsme trochu více jedli na švédském stole na snídani, protože je tam drahý, tak na švédském stole je takový, že tam nabíráš kolik chceš, tak jsme nabírali kolik mohli. Lidi z nás byli trochu hotový, ale jinak nic, nikdo prostě si nás nevšímal. Naopak nás brali jako úplně příjemně, jo a Švédsko je docela takový konzervativní zem a je tam docela i dodneška málo cizinců, jo a tak. Prostě ee takže já jsem takový příznivec toho názoru, že prostě pokud jako někam jedeš, musíš přijmout hodnoty této společnosti a tím pádem ta společnost i tebe přijme, i bude přijímat prostě tvůj stát, tvoje území mnohem líp. Prostě můžeš mnohem snadněji zpopularizovat ten svůj národ, jo. No, bohužel musím říct, že většina Ukrajinců, občas vidím tady, tak jsou agresivní, prostě nevím proč, ale jsou nějak divně agresivní a nechtějí se integrovat vůbec a žijou tady ze situace a chovají se prostě jak v Sovětském svazu prostě. Je to tak prostě, my se snažíme nějak to změnit tu situaci. Aspoň já to jako myslím, že musím svým postavením třeba zpracovat možná nějaké porady nebo občas vidím nějakého rodáka prostě, takový elementární věci. Třeba prostě jim to říct, nenosit igelitku nebo prostě takový věci, že úplně jim stačí to říct a oni to vezmou nebo vytrhnout si ten zlatý zub konečně, ale oni stejně nechápou, že je to třeba že a to samozřejmě je trochu distantizuje. Samozřejmě, že se naučí jazyk, jo pár slov.

T: Ta integrace, co si pod tím představujete, osobně?

O: Ta integrace. No, tak samozřejmě to je jazyk. Pak zájem o kulturu, jo. Vlastně se naučit pár takových věcí, že z literatury, prostě z dění politického a kulturního, a tak, sledovat prostě události, seznamovat s tou společností, něco jim prostě nabídnout svého, třeba kuchyni, pozvat někoho na jídlo, pozvat někoho na boršč domů, připravit pelměni nebo holubci nebo přivést vodku a někomu dát vodku, taky je to dobrý jo, bonbóny nabídnout. Něco prezentovat, pozitivní stránky svého národa, svého státu, státu svého původu. Jo, vlastně pokud jde, jo je to těžký, ale já si myslím, že ta komunita nemá být uzavřená a ty lidi bohužel jsou těma ekonomickými podmínkami uzavřený na těch ubytovnách. A i pokud prostě nějak pracují, podnikají, tak podnikají mezi sebou, kontaktují skoro výhradně mezi sebou. Jsem potkal tady Ukrajinku, která říkala, že česky jako vůbec nemluví, protože nepoužívá cizí jazyk, jo. A v tom cizince je jako skoro normálně. A jsou případy mezi studenty a dokonce i mezi dělníky, jo že prostě ty lidi se snaží prostě seznámit a se oblékají jako Češi. A pak jako to vyvolává mezi tou strašně konzervativní stranou tu část té komunity, jo že prostě oni říkají „ty jako Čech jseš“, když si vezmeš nějaké jako kraťasy a tak, u nás i když je velké vedro, tak na vesničky nepotkáte nikoho v kraťasech. Tam třeba přijedete do Kolčavy,

tam třeba asfalt nebude na silnicích, ale lidi tam chodí v těch košilích bílých, zastrčených do kalhot a černé kalhoty a tak, vypadají prostě jako nějaký svátek a tak to skoro běžně chodí. No ale prostě nikdy si nevezmou kraťasy a pokud si vezmeš kraťasy, tak to znamená, že někomu chceš být podobným, nějakým Čechům a tak. Já si myslím, že takové elementární věci mnohem rychleji integrují toho člověka do této společnosti. A ta integrace, to znamená pokud člověk už není pro tuto společnost cizí, ale zase je nějaký zajímavý tím, že je od někudy a může prezentovat něco.

T: Něco dát.

O: Jo.

T: Tak já vám děkuji.

O: Není zač.

Abstract

This paper deals with problems of foreigner's image in Czech media. Authoress of the paper assigns to medial communication power to construct social reality. She warns that it is only interpretation, not reflection of objective reality. Media take a share in forming ones identity, which is also kind of social construction, because they are source of reflection and knowledge. Research part is based on semi-structured interviews with foreigners who live in the Czech Republic. The author asks a question, how the foreigners perceive foreigner's image in Czech media. Respondents consider these images negative and as result of journalist's shallow and inconsistent work. Journalist argues that there is demand for scandalous and shocking information. According to respondents, people want more fact-finding reports about foreigners and their countries. So they try to co-create medial image of foreigners and update it by their publishing activities. The problem is "machine-made" and generalized labelling of foreigners pursuant to country of origin. They relate to medial image of countrymen, because this image influences their social identity, but they don't accept it, because they feel different than major part of group.

Poděkování

Chtěla bych na tomto místě poděkovat hlavně svým rodičům a přátelům za neutuchající podporu. A svému konzultantovi Ivanu Vodochodskému za trpělivost a věcné připomínky.